

SMART START

Project funded by the
EUROPEAN UNION

Autor: MA/MSC Zdravko Veljanov

SOCIJALNO PREDUZETNIŠTVO U CRNOJ GORI - NOVA RJEŠENJA ZA BOLJI REZULTAT

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Evropske unije. Njen sadržaj je isključiva odgovornost projekta Smart Start i ne predstavlja nužno službeni stav Evropske unije.

Socijalno preduzetništvo može biti nova pojava, međutim, ideja koja stoji iza toga prilično je stara. Mnogi "socijalni preduzetnici" zapravo su izgradili mnoge institucije koje se danas uzimaju zdravo za gotovo. Iako nedostaje koncenzus oko definisanja pojma socijalnog preduzetništva, još uvijek za mnoge ono obuhvata alternativne i inovativne načine promovisanja socijalne uključenosti.¹ Dees² nudi elegantno rješenje navodeći da socijalni preduzetnici traže najbolje metode kako bi pratili svoju socijalnu misiju, odnosno kombinaciju neprofitnih i profitnih elemenata ili uključivanje poslovnog poduhvata u društvenu svrhu organizacije. U 20. vijeku značenje pojma preduzetnik povezano je sa Josephom Schumpeterom – 'preduzetnik treba da reformira ili revolucionira model proizvodnje'.³ Schumpeter je smatrao preduzetnika agentom promjena u privredi.⁴ Imperativ socijalnog preduzetništva je stvaranje okruženja za transformacijsku korist društva ili ostvarivanje prihoda kroz korišćenje inovativnih praksi kako bi se postigao opšti interes.

Ova publikacija prikazuje situaciju socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori, postojeće politike, preduzetničku klimu, situaciju s organizacijama civilnog društva, glavna pitanja i izazove zemlje kao i preporuke kako poboljšati situaciju.

¹ Vuković, Marina i Bulatović, Jovana. Analiza potreba socijalnih preduzeća u Crnoj Gori. Str. 2

² Dees, J. Gregory (original 1998) Značenje 'socijalnog poduzetništva'. Dostupno na linku <https://entrepreneurship.duke.edu/news-item/the-mak-odjelovanje-socijalno-poduzetništvo/>.

Pristupljeno 21 juna 2017

³ Ibid.

⁴ Martin, Roger L. & Osberg, Sally (2007). Društveno preduzetništvo - slučaj za definiciju. Stanford socijalni inovacijski pregled. Str. 30-31

Crna Gora, Zapadni Balkan i Evropska unija

Socijalno preduzetništvo u svom najširem smislu dio je Evropskih sporazuma, ekonomske i socijalne kohezije (Član. 174-178 UFEU)⁵ dok su njegove nadležnosti podijeljene između Evropske unije i država članica. U tom smislu, buduće države članice moraju nastojati da ispune određeni nivo usklađenosti sa državama članicama. Evropska unija, međutim, nema zajednički okvir za socijalno preduzetništvo te ostaje nejasno u kom obliku socijalno preduzeće može djelovati u jednoj ili više država članica.⁶ Crna Gora još uvijek nije država članica Evropske unije, ali takođe nema jasnu definiciju i normativnu regulativu socijalnog preduzetništva. Nedostatak jasne i ujednačene definicije socijalnog preduzetništva na globalnom nivou odražava situaciju i u Crnoj Gori. Iako se u Crnoj Gori koristi socijalno preduzetništvo, ipak nedostatak definicije prati nedostatak specifičnog zakona koji reguliše ovu oblast.

Poslije formiranja radne grupe za izradu zakona o socijalnom preduzetništvu i strategije preduzetništva 2012. godine, Crna Gora je pokušala napredovati sa regulacijom ove oblasti. Međutim, 2013. godine pokušaj stvaranja opšteg normativnog okvira za socijalno preduzetništvo u Crnoj Gori nije uspio.⁷ Međutim, ova ideja pronašla je svoje mjesto u Strategiji razvoja nevladinih organizacija u Crnoj Gori 2014-2016.⁸ Najbliži pravni okvir za socijalna preduzeća u Crnoj Gori je u Zakonu o nevladinim organizacijama.⁹ U junu 2015. godine, objavljen je poziv za javnu raspravu o novom Zakonu o nevladinim organizacijama.¹⁰ Zakon dozvoljava nevladinim organizacijama da formiraju kompaniju ili da funkcionišu poput drugih malih i srednjih preduzeća (odnosno da obavljaju ekonomske aktivnosti u skladu sa Članom 25 Zakona o nevladinim organizacijama), ali osim smanjenja poreza za filantropsku aktivnost (u smislu Člana 27 istog zakona), ne pruža druge pogodnosti, ukoliko kompanija investira u društvenu korist ili ima društvenu namjenu. Članovi 31-33 fokusiraju se na raspodjelu finansijke pomoći nevladinim organizacijama. Naime, Član 31 predviđa raspodjelu

⁵ Službeni list Evropske Unije C 83, Knjiga 53, 30 mart 2010. Dostupan na linku <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2010:083:FULL&from=EN>. Pristupljeno 21 jun 2017

⁶ Strategija za razvoj nevladinih organizacija u Crnoj Gori 2014-2016 (Strategy for Development of NGOs in Montenegro 2014-2016). Vlada Crne Gore, Ministarstvo Unutrašnjih Poslova. Dostupno na linku <https://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc>

⁷ Predlog za izmjenu Programa rada Vlade Crne Gore za 2013. godina u dijelu nadležnosti Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Dostupan na linku <https://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc>. Pristupljeno 20 juna 2017

⁸ Strategija za razvoj nevladinih organizacija u Crnoj Gori 2014-2016 (Strategy for Development of NGOs in Montenegro 2014-2016). Vlada Crne Gore, Ministarstvo Unutrašnjih Poslova. Dostupno na linku <https://www.google.at/url?sa=t&rct=j&q=&esrc>

⁹ Zakon o nevladinim organizacijama Crne Gore. Službeni list Crne Gore, Br. 39/2011. Dostupan na linku <http://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-nevladinimorganizacijama.html>

¹⁰ Više informacija o pozivu za javnu raspravu, njegovom programu i nacrtu zakona može se naći na linku <http://www.mup.gov.me/vijesti/150430/Poziv-za-javnu-raspravu-o-Nacrtu-zakona-oo-nevladinimorganizacijama.htm>; i Socijalno preduzetništvo u Crnoj Gori, dostupno na linku <http://poslodavci.org/en/news/social-entrepreneurship-in-montenegro>

finansijskih sredstava, kao i uvođenje smanjenja poreza/naknada ili drugih beneficija. Štaviše, Članom 32 definišu se oblasti u koja se sredstva raspoređuju i dužina projekta, dok je Članom 33 propisan rad Komisije za raspodjelu sredstava. Komisija za raspodjelu sredstava, prema Članu 29 pomenutog zakona, bavi se ekonomskom aktivnošću organizacija. U paragrafu 1, nevladine organizacije imaju pravo direktno da obavljaju ekonomsku aktivnost, pod uslovom da su registrovane za to. Pored toga, ukoliko prihod u tekućoj godini pređe 4000 Eura, nevladina organizacija ne može nastaviti sa obavljanjem aktivnosti sve do kraja godine.¹¹ Godine 2015, Crna Gora je izradila novu Nacionalnu Strategiju za zapošljavanje i razvoj ljudskih resursa 2016-2020.¹² Strategija se naslanja na prethodnu donešenu za period 2012-2015, gdje je jedan od ciljeva bio unaprijeđenje preduzetništva u nerazvijenim djelovima Crne Gore. Ipak, kao i prva, i nova strategija izostavlja posebne obaveze za razvoj socijalnog preduzetništva. Umjesto toga, fokus je stavljen na opšte preduzetništvo i uvođenje preduzetničkih studija na svim nivoima obrazovanja.¹³ Sa druge strane, detaljniju i sveobuhvatniju analizu socijalnog preduzetništva u 2016. godini sprovela je nevladina organizacija Juventas.¹⁴ Analiza pruža pregled sprovođenja socijalnog preduzetništva, primjere i najznačajnije djelove razvoja koncepta, odnosno scenarija i preporuka za regulisanje socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori. Između ostalog, analiza navodi tri scenarija za rješavanje ovog pitanja.¹⁵

Dodatni napori u cilju povećanja značaja socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori dolazi od TACSO-a. Pored godišnjeg izvještaja o procjeni potreba¹⁶ TACSO je u 2015. godini organizovao i konferenciju na temu 'Razvoj socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori' koja je doprinijela izradi izvještaja i razmijeni iskustava sa govornicima iz Hrvatske i Slovenije i drugim komparativnim iskustvima iz razvijenih evropskih zemalja.¹⁷

Pored nacionalnih napora, uz podršku Evropske Unije i Regionalnog Savjeta za Saradnju pripremljena je Strategija Jugoistočne Evrope 2020 – poslovi i prosperitet u evropskoj perspektivi. U Strategiji se ne spominje socijalno preduzetništvo, međutim dolazi se do zaključka da se pametan rast – bitan za socijalno preduzetništvo – može postići kroz razvoj

¹¹ Za više informacija pogledati Član 29 Zakona o nevladinim organizacijama. Dostupan na linku <http://www.paragraf.me/propisicrnegore/zakon-o-nevladinim-organizacijama.html>

¹² Nacionalna strategija za zapošljavanje i razvoj ljudskih resursa 2016-2020. Ministarstvo rada i socijalnog staranja. Novembar 2015. Dostupna na linku <http://www.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=224091&rType=2>

¹³ Ibid, str. 33

¹⁴ NVO Juventas. Studija o socijalnom preduzetništvu u Crnoj Gori. Mart, 2016. Dostupna na linku http://www.juventas.co.me/images/publikacije/Socijalno_preduzetnistvo_publikacija.pdf

¹⁵ Za više informacija posjetiti stranicu 27 ove studije.

¹⁶ Za više informacija o izvještaju za 2016. godinu, pogledati pogledati Izvještaj o procjeni potreba – Crna Gora. Dostupan na linku http://www.tacso.org/data/dokumenti/pdf/doc2016_nar_mn_eng.pdf. Pristupljeno 20 juna 2017

¹⁷ Za više informacija o konferenciji pogledati Razvoj socijalnog preduzetništva u Crnoj Gori, izvještaj sa konferencije. Dostupan na linku http://www.tacso.org/data/dokumenti/pdf/doc2016_nar_mn_eng.pdf.

ljudskog kapitala i inovativnog preduzetništva.¹⁸ Uprkos nepostojanju direktnog spominjanja socijalnog preduzetništva u Strategiji, drugi dokument koji je proistekao iz Strategije, a koji je važan za cijeli region pa i za Crnu Goru jeste Strateška studija o razvoju društvene ekonomije u kontekstu strategije jugoistočne Evrope 2020.¹⁹ Studija detaljno objašnjava pozadinu svake zemlje i procjenjuje teren za razvoj i zakonsko uspostavljanje socijalnog preduzetništva.

Iako je Crna Gora učinila pomake po pitanju stimulisanja rasta socijalnih preduzeća, još uvijek postoji mnogo zakonskih i praktičnih prepreka koje treba prevazići. Postoji dosta prostora za poboljšanje zakonodavnog okvira, međutim postoje i mnoge uspješne priče i iskustva koja mogu da posluže kao polazna osnova za razvoj politika socijalnog preduzetništva. Sledeći dio publikacije fokusira se na neke od najvažnijih prepreka na kojima Crna Gora treba da poradi.

Pitanja i izazovi

U Crnoj Gori primjećuje se nekoliko trendova iz istraživanja Smart Start-a koje treba naglasiti. Sa jedne strane, nevladine organizacije u Crnoj Gori sa najvišom ocjenom ocjenjuju uspjeh svog socijalnog preduzeća (u proseku 9,2 na skali do 10) i poznavanje ljudi sa socijalnim preduzetništvom (7,3 na skali do 10). Sa druge strane, Crna Gora ima drugi najniži rezultat, koji se ogleda u tome da je samo 13% nevladinih organizacija izrazilo spremnost da proširi svoja socijalna preduzeća, odnosno saglasnost sa izjavom da zakoni ne podržavaju socijalna preduzeća (u proseku 3,6 na skali od 1-5, 1-potpuno se ne slažem, 5- potpuno se slažem)

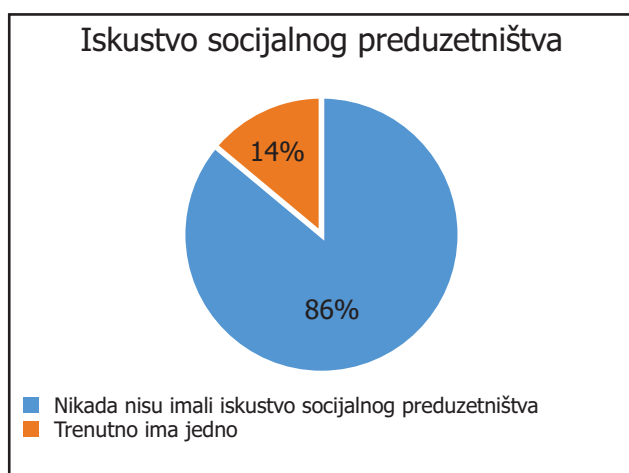
	Crna Gora	Prosjeak pet zemalja učesnica u istraživanju
Uspjeh vašeg socijalnog preduzeća 1-najniže; 10-najviše	9.2	6.7
Poznavanje socijalnog preduzetništva u vašoj zemlji 1-najniže; 10-najviše	7.3	6.3
Nevladine organizacije planiraju širenje svojih socijalnih preduzeća	13%	24%
Zakoni u mojoj zemlji ne podržavaju socijalno preduzetništvo 1-Potpuno se ne slažem; 5 – Potpuno se slažem	3.6	3.3

Istraživanje: Smart Start-a

¹⁸ Cijeli tekst dokumenta može se naći pod nazivom Strategija Jugoistočne Evrope 2020 – poslovi i prosperitet u evropskoj perspektivi. Regionalni Savet za Saradnju. Novembar 2013. Dostupan na linku <http://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>. Pristupljeno 20 juna 2017

¹⁹ Cijeli tekst studije može se naći pod nazivom Strateška studija o razvoju društvene ekonomije u kontekstu strategije jugoistočne Evrope 2020. Dostupna na linku http://www.emins.org/uploads/useruploads/knjige/RCC_Study-on-SE-inSEE-Region_-2015-web.pdf. Pristupljeno 21 juna 2017

Istraživanje Smart Start-a otkriva da je socijalno preduzetništvo relativno novo, nedovoljno rasprostranjeno i još uvijek u potpunosti neshvaćeno u Crnoj Gori. Naime, velika većina nevladinih organizacija u Crnoj Gori koja je učestvovala u istraživanju, njih 86%, izjavila je da nikada nije imala iskustvo sa socijalnim preduzećem, dok je manji dio njih imao jedno.²⁰ Međutim, ohrabrujući pokazatelj je da skoro tri četvrtine nevladinih organizacija ima ideju o pokretanju socijalnog preduzeća. Za jedan manji dio njih pokretanje socijalnog preduzeća nije moguće, dok je najmanji dio taj koji nema ideju niti poslovni plan.²¹ Ova situacija ukazuje na jednu od najčešće navedenih slabosti u Crnoj Gori, odnosno na izgradnju kapaciteta i dodatnu obuku. Pored toga što su mnogi zaposleni obučeni, ipak vještine kao što su upravljanje poslovanjem, knjigovodstvo ili plasman proizvoda navedene su kao teme za koje je neophodno dodatno obučavanje.

Izvor: Istraživanje Smart Start-a

Izvor: Istraživanje Smart Start-a

Crna Gora je takođe osetljiva u oblasti finansijskih poslova. Organizacije uglavnom zavise od donatorske podrške, dok prema istraživanju Smart Start-a za 39% organizacija, izvori finansiranja se smanjuju. Upravo u ovakvim situacijama, socijalna preduzeća imaju najpovoljnije uslove za razvoj. Kao što je navedeno na početku, u globalnoj situaciji koja nalaže smanjenje javne potrošnje i rezove u svim sektorima, mnoge organizacije pribjegavaju alternativnim i inovativnim načinima prikupljanja sredstava. Imati dobru poslovnu ideju, kao što je navela većina anketiranih organizacija, predstavlja jedan korak bliže transformaciji organizacije u socijalno preduzeće.

²⁰ Yada fondacija. Samofinansiranje i socijalna preduzeća među organizacijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Crnoj Gori i Turskoj. Str. 48

²¹ Ibid.

Zaključak i preporuke

Crna Gora radi na razvijanju modela socijalnog preduzetništva. Socijalno preduzetništvo možda i dalje nema jasan normativni okvir, ali je prepoznato među organizacijama civilnog društva i u nekoj mjeri u široj javnosti. Konferencije za razmjenu najboljih praksi i iskustava sa drugim zemljama i vidljivost medija mogu pomoći ovom procesu.

- Što se tiče okvira za socijalna preduzeća, to se može prevazići kroz ulaganje novih napora usmjerenih ka pronalaženju normativnih rješenja, odnosno kroz izradu novog zakona i strategije socijalnog preduzetništva. Crna Gora ne bi trebalo da se odrekne zakona iz 2013. godine, umjesto toga trebala bi uložiti napore za organizovanje sveobuhvativnih rasprava na temu pronalaženja novog rješenja koje bi odgovaralo svim stranama, ili radionica za osnivanje koalicije za strategiju i formiranje radnih grupa za izradu zakona.
- Iako se ekonomska situacija u Crnoj Gori i Evropskoj uniji drastično ne poboljšava, ipak treba uložiti napore kako bi dodatni fondovi bili dostupni za sektor preduzetništva. Treba da postoje start-up fondovi ili poslovni inkubatori za mala i srednja preduzeća i povoljne kreditne linije za organizacije koje žele da svoje socijalno preduzeće prošire uz potporu banaka, Vlade, ili putem drugih institucija. Inovativni načini socijalnog preduzetništva mogu pomoći u poboljšanju opšte ekonomske situacije.
- Jedna od slabosti Crne Gore jeste nedostatak kvalifikovane i osposobljene radne snage. Intenziviranje treninga, radionica, seminara za razmjenu iskustava, razvoj ideja i poslovnih planova treba da se nađe na agendi. Na taj način, socijalna preduzeća čiji su osnivači nevladine organizacije moraju raditi na razvoju socijalnog i/ili poslovnog aspekta subjekta. Ovo treba da se primijeni i na lokalne i na nacionalne organizacije.

I na kraju, putem društvenih i glavnih medija, organizacije mogu raditi na podizanju svijesti. Izvještaj Smart Start-a pokazuje da 78% nevladinih organizacija ima svoju internet stranicu, dok 90% njih ima Facebook stranicu.²² Povezivanjem sa drugim organizacijama i stvaranjem nacionalne, regionalne i sektorske platforme za socijalno preduzetništvo, organizacije mogu međusobno da pomognu u širenju ideje i koncepta socijalnog preduzetništva.

²² Ibid.

